

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 20 051. 091

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

доктору психологічних наук, професору

Гояну Ігорю Миколайовичу

(76018, м. Івано-Франківськ,

вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата психологічних наук, доцента, доцента кафедри соціальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Чуйко Оксани Михайлівни на дисертаційну роботу Демчини Ольги Мирославівни на тему «Соціально-психологічні механізми формування гендерної толерантності у студентської молоді», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 053 Психологія

Актуальність дослідження. В сучасному світі набуває все більшого значення проблема гендерної рівності. Суспільство стає більш свідомим важливості створення і підтримки рівних можливостей та прав для всіх, незалежно від гендерної приналежності. Гендерна толерантність є ключовим аспектом гендерної рівності, і її розвиток важливий для досягнення цієї мети. Дослідження індексту гендерної рівності показує, що жодна країна не може твердити про гендерну рівність у всіх сферах суспільного життя. Не дивлячись на впровадження політики гендерної рівності, в Україні спостерігається деяке зниження її рейтингу серед країн світу щодо показника індексу гендерної рівності.

Гендерна рівність та гендерна толерантність актуальні і в контексті обрання Україною вектору Євроінтеграції. Україна, як країна, яка прагне до членства в ЄС, повинна відповідати європейським стандартам щодо гендерної рівності та толерантності. Гендерна рівність і толерантність важливі для розвитку сильної демократії та прав людини. Європейський інтеграційний процес підтримує реформи у сфері прав людини та політичного участі, включаючи рівність статей.

Студентська спільнота є важливим суб'єктом трансформації суспільства. Молодь може впливати на гендерну толерантність і поширювати цінності гендерної рівності в майбутньому. ЗВО мають потенціал вплинути на гендерну компетентність і толерантність студентів шляхом включення в навчальні програми відповідних предметів та ініціатив.

Це підкреслює актуальність вивчення соціально-психологічних механізмів формування гендерної толерантності у студентської молоді.

Наукова новизна та практична значущість роботи. Наукова новизна роботи полягає в уточненні поняття гендерної толерантності, зокрема в обґрунтуванні авторського погляду на сутність гендерної толерантності як особистісної позиції, котру формує єдність: процесів вольової саморегуляції, спрямованої на прийняття гендерних відмінностей іншої особи, та особистісного конструкту (утвореного установками, цінностями та мотивами особистості), який спрямовує активність особи до уникнення, запобігання та припинення ситуації гендерної нерівності у професійній, громадянській, сімейній, духовно-релігійній та інших сферах відносин.

Дисертанткою виокремлено компоненти та відповідно до них емпіричні показники гендерної толерантності студентської молоді. Гендерна толерантність розглядається дисертанткою як цілісна єдність когнітивного (охоплює в собі розуміння змісту гендерної толерантності, головних умов її розвитку та основних проявів толерантного та інтолерантного ставлення), емотивного (емоційну стійкість та здатність проявляти емпатію та емоційне прийняття щодо інших людей, які мають

суттєві відмінності за гендерними ознаками та не відповідають усталеним гендерним нормам і стереотипам) та поведінкового (комплекс вмінь та навичок, що забезпечують здатність людини до продуктивної взаємодії з іншими, незалежно від їх гендерної належності та пріоритетних гендерних норм, стереотипів і традицій) компонентів.

Визначено інтегративні соціально-психологічні механізми формування толерантних уявлень та ставлень особистості, а саме: *соціальне навчання*, яке актуалізується у розвитку когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів гендерної толерантності під час здобуття освіти; *вплив професійного середовища*, яке передбачає перетворення ціннісно-сислової сфери студентів крізь призму критеріїв професійної компетентності у сфері міжгендерних відносин; *соціальної та професійної апробації толерантних ставлень* (актуалізується через практику випробування мотивів, установок та стереотипів у міжособистісних міжгендерних відносинах у середовищі вищого навчального закладу та у професійному середовищі під час проходження навчально-виробничої практики).

Теоретично обґрунтовано і розроблено структурну модель розвитку гендерної толерантності у студентській молоді, яка складається із наступних блоків: цільового, науково-проектувального (науково-теоретичні підходи, принципи); розвивально-діяльнісного (характеризується формами та методами навчання); діагностично-результативного (включає виокремлені компоненти гендерної толерантності) і передбачає відображення рівнів сформованості : високий, середній, низький.

Здобувачкою обґрунтовано, створено та апробовано програму тренінгу розвитку гендерної толерантності студентів, який складається з трьох блоків: значення гендерної толерантності, її змістового наповнення та прояви толерантного ставлення до гендерних відмінностей; гендерна толерантність як якість індивіда, що включає в себе емпатію, рефлексивні здібності, відповідність почуттів і емоцій, позитивно-емоційне ставлення до інших, відсутність ворожості до інших;

формування готовності до реалізації конструктивних стратегій поведінки з оточуючими, незалежно від їхньої гендерної ідентичності та реалізація стратегії співробітництва та компромісу у можливих конфліктних ситуаціях у гендерному просторі. Блоки програми тренінгу розроблені з урахуванням компонентів гендерної толерантності.

Дисертація Демчини О.М. має не тільки наукову, а і **практичну значущість**, оскільки формування гендерної толерантності як професійної якості сучасного висококваліфікованого фахівця може стати складовою професійної підготовки у ЗВО (тренінгова програма апробована і показала свою результативність).

Результати дослідження впроваджено в практику навчально-виховного процесу Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника факультету історії, політології і міжнародних відносин та Львівського університету бізнесу та права. Результати дослідження також можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх психологів, під час навчально-виховної роботи із студентами загалом.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Дисертація Демчини О.М. є самостійним ґрунтовним науковим дослідженням, яке розкриває особливості соціально-психологічних механізмів формування гендерної толерантності у студентської молоді.

Аналіз змісту дисертації Демчини О.М. відображено у 7 наукових публікаціях, серед яких: 5 статей у фахових виданнях України та 2 – тези конференцій. Наукові публікації відображають зміст дисертації.

Дисертатація включає анотацію, зміст якої відображає основні аспекти дослідницької роботи та основні її положення.

У вступі розкрито актуальність теми, визначені об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження. Визначено комплекс теоретичних та емпіричних методів досягнення мети дослідження і вирішення поставлених завдань. Відзначено наукову

новизну та практичне значення одержаних результатів дослідження, висвітлено апробацію результатів дослідження

У розділі 1 «Теоретико-методологічний аналіз соціально-психологічних механізмів, які впливають на формування гендерної толерантності студентської молоді» здійснено аналіз підходів до поняття толерантності, гендерної толерантності, виокремлено авторське розуміння гендерної толерантності; проаналізовано чинники формування гендерної толерантності, до яких дисертантка відносить гнучкість мислення, емпатію; чинники мотиваційно-сислової сфери (цінності та ціннісні орієнтації; мотиви; рефлексія); чинники – інтегральні психологічні характеристики рівня розвитку і сформованості особистості (образ «Я», гендерну ідентичність, соціалізацію).

Заслуговує на увагу аналіз соціально-психологічних механізмів формування та розвитку психологічних (соціально-психологічних) феноменів. Розкрито та обгрунтовано виокремлені автором інтегративні механізми формування гендерної толерантності.

У розділі 2 дисертанткою розроблено програму експериментального дослідження, обгрунтовано індикатори дослідження гендерної толерантності. Психодіагностичний інструментарій відповідає означеним індикаторам дослідження.

Слід відмітити, дисертантка здійснила порівняльний аналіз особливостей компонентів гендерної толерантності з різним рівнем її вияву; дослідила відмінності у змістових характеристиках когнітивного, емотивного та поведінкового компонентів в опитуваних з високим та низьким рівнями гендерної толерантності.

Ольга Мирославівна висвітлила співвідношення гендерної ідентичності та рівня вираженості гендерної толерантності опитуваних.

Результати констатуючого етапу дослідження підкреслили взаємопов'язок гендерної толерантності з комплексом особистісних характеристик, таких як ціннісні

орієнтації, ступінь розвитку рефлексивних здібностей й емпатійних тенденцій та особливості самоствавлення, а також має певні відмінності в залежності від типу та вимірів гендерної ідентичності особистості.

Отримані результати підтверджуються методами математичної статистики.

У розділі 3 заслуговує на увагу обґрунтування структурної моделі розвитку гендерної толерантності у студентській молоді, яка складається з цільового блоку, науково-проектувального (науково-теоретичні підходи, принципи); розвивально-діяльнісний (характеризується формами та методами навчання); діагностично-результативний.

Дисертантка обґрунтувала тренігову програму розвитку гендерної толерантності, структурні блоки якої відповідають компонентам гендерної толерантності. Результати формувального етапу експерименту підтвержують результативність запропонованої програми. Зокрема, досліджено зростання кількості опитуваних із високим показником гендерної толерантності та зниження кількості – з низьким рівнем.

Висновки з дослідження обґрунтовані, у них чітко простежується взаємозумовленість між метою, завданнями дослідження та всім змістом дисертації.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. Під час виконання дисертації аспірантка дотримувалася принципів академічної доброчесності, використовувала посилання на наукові публікації, дослідження науковців та інші джерела.

Дискусійні положення, зауваження та рекомендації. В цілому позитивно оцінюючи рецензовану роботу та підтримуючи її висновки та основні положення, звертаємо увагу на деякі моменти, які потребують додаткової аргументації чи уточнень:

1) Вважаємо, теоретико-методологічний аналіз соціально-психологічних механізмів, які впливають на формування гендерної толерантності студентської молоді (розділ 1), тільки б виграв, якби представлені результати наукових розвідок були систематизовані у вигляді візуальних представлень у рисунках;

2) На нашу думку, доречно більш чітко вказати співвідношення методів дослідження компонентів гендерної толерантності та соціально-психологічних механізмів їх формування. Адже з п.2.1 (зокрема, підсумок на с.93) випливає, що методи дослідження компонентів гендерної толерантності виступають водночас методами дослідження механізмів гендерної толерантності.

3) У параграфі 2.1 при обґрунтуванні програми дослідження доречно було б вказати методи математичної статистики, використаної при аналізі результатів дослідження.

4) Дисертанткою представлено ґрунтовний аналіз змістових характеристик компонентів гендерної толерантності опитуваних з різним рівнем їх вияву, проте не зовсім зрозуміла загальна картина вираженості рівня гендерної толерантності серед опитуваних.

5) Представлений рукопис містить граматичні, орфографічні помилки, рекомендовано здійснити літературну редакцію тексту.

Означені питання та рекомендації не применшують науково-теоретичної і практичної значущості дисертаційного дослідження, скоріше, мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані у подальших наукових напрацюваннях.

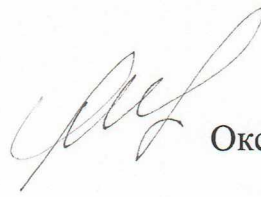
Загальний висновок. Аналіз дисертаційного дослідження та опублікованих праць дає підстави стверджувати, що виконана наукова робота Демчини Ольги Мирославівни на тему «Соціально-психологічні механізми формування гендерної толерантності у студентської молоді», є актуальною, самостійною, завершеною науково-дослідницькою роботою, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від

12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21 березня 2022 р. № 341)). Її авторка, Демчина Ольга Мирославівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
соціальної психології

Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника



Оксана ЧУЙКО

